

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ СТРУННИХ ІНСТРУМЕНТІВ У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ БАРОКОВІЙ МУЗИЦІ

Єрмоєнко Андрій Юрійович,

кандидат мистецтвознавства, доцент,

завідувач кафедри музичного мистецтва

Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

ORCID ID:0000-0002-4349-4288

Стаття присвячена комплексному дослідженню функціонального призначення струнних інструментів у європейській музичній культурі епохи Бароко як одного з визначальних чинників формування інструментального мистецтва, жанрової системи та виконавської практики XVII – першої половини XVIII століття. Метою статті є виявлення основних функцій струнних інструментів у різних формах музичної діяльності барокової епохи та визначення їх ролі в становленні оркестрового складу й принципів музичної драматургії.

У дослідженні розглядається еволюція струнної групи в контексті загальних стилізованих процесів Бароко, зокрема утвердження гомофонно-гармонічного мислення, розвитку тональної системи та формування концертного принципу. Проаналізовано функціональні моделі використання струнних інструментів у сольному, ансамблевому та оркестровому виконавстві, а також їх взаємодію з вокальними жанрами. Особливу увагу приділено ролі струнних інструментів у структурі basso continuo, де вони поєднували гармонічно-опорну, ритмічну та темброво-виразну функції, забезпечуючи цілісність музичної мови.

У статті висвітлюється провідна роль скрипки як домінуючого мелодичного інструмента барокової епохи, що стала основою для розвитку віртуозної техніки та сольного концертного жанру. Розглянуто специфіку функціонування альту, віолу да гамба, віолончелі та контрабаса, зокрема їх участь у формуванні поліфонічної фактури, гармонічного фундаменту та тембрового балансу ансамблю. Наголошується на варіативності функцій струнних інструментів залежно від жанрового контексту – сонати da chiesa і da camera, concerto grosso, сольного концерту, сюїти, опери, ораторії, тощо.

Теоретичні положення статті ґрунтуються на аналізі творчості провідних європейських композиторів епохи Бароко – К. Монтеверді, А. Кореллі, А. Вівальді, Й. С. Баха, Г. Ф. Генделя, у творах яких струнні інструменти виступають активним носієм образно-драматургічного розвитку. Зроблено висновок, що функціональне призначення струнних інструментів у бароковій музиці є багатовимірним явищем, яке визначило подальший розвиток європейського інструменталізму та оркестрового стилю.

Ключові слова: віолончель, західноєвропейські композитори XVII–XVIII століть, соната, кантата, барокове виконавство, basso continuo, європейська традиція.

Yeromenko Andrii. The functional purpose of string instruments in European baroque music

The article is devoted to a comprehensive study of the functional purpose of string instruments in European musical culture of the Baroque era as one of the determining factors in the formation of instrumental art, genre system and performance practice of the 17th – first half of the 18th century. The aim of the article is to identify the main functions of string instruments in various forms of musical activity during the Baroque era and to determine their role in the formation of orchestral composition and the principles of musical dramaturgy.

The study examines the evolution of the string section in the context of general Baroque stylistic processes, in particular the establishment of homophonic-harmonic thinking, the development of the tonal system, and the formation of the concert principle. Functional models of the use of string instruments in solo, ensemble and orchestral performances, as well as their interaction with vocal genres, are analysed. Particular attention is paid to the role of string instruments in the structure of basso continuo, where they combined harmonic-supporting, rhythmic and timbre-expressive functions, ensuring the integrity of musical language.

The article highlights the leading role of the violin as the dominant melodic instrument of the Baroque era, which became the basis for the development of virtuoso technique and the solo concert genre. The specifics of the functioning of the viola, viola da gamba, cello and double bass are considered, in particular their participation in the formation of polyphonic texture, harmonic foundation and timbral balance of the ensemble. The variability of the functions of string instruments is emphasised.

The article highlights the leading role of the violin as the dominant melodic instrument of the Baroque era, which became the basis for the development of virtuoso technique and the solo concert genre. The specifics of the functioning of the viola, viola da gamba, cello and double bass are considered, in particular their participation in the formation of polyphonic texture, harmonic foundation and timbral balance of the ensemble. The variability of the functions of string instruments depending on the genre context – sonatas da chiesa and da camera, concerto grosso, solo concertos, suites, operas, oratorios, etc. – is emphasised.

The theoretical provisions of the article are based on an analysis of the works of leading European composers of the Baroque era – C. Monteverdi, A. Corelli, A. Vivaldi, J. S. Bach, G. F. Handel, in whose works string instruments are an active carrier of figurative and dramaturgical development. It is concluded that the functional purpose of string instruments in Baroque music is a multidimensional phenomenon that determined the further development of European instrumentalism and orchestral style.

Key words: cello, Western European composers of the 17th-18th centuries, sonata, cantata, Baroque performance, basso continuo, European tradition.

Вступ. Європейська музична культура епохи Бароко становить один із ключових етапів формування інструментального академічного мистецтва, у межах якого відбулися суттєві зміни в жанровій системі, виконавській практиці та принципах музичного мислення. Саме в цей період остаточно утверджується провідна роль інструментальної музики, що поступово виходить за межі суто прикладних або акомпануючих функцій і набуває самостійного художнього значення. Важливим чинником цього процесу стало інтенсивне зростання значущості струнних інструментів, які посіли центральне місце в сольному, ансамблевому та оркестровому виконавстві європейського бароко.

Струнні інструменти епохи Бароко не лише визначали темброве обличчя музичних колективів, а й виконували багатофункціональну роль у формуванні музичної фактури, гармонічної організації та драматургічного розвитку твору. Їх використання охоплювало широкий спектр функцій – від гармонічно-опорної та ритмічно-структуруючої до виразно-мелодичної та художньо-образної. Особливе значення у цьому контексті мала система *basso continuo*, яка стала основою барокового музичного мислення та сприяла становленню нових форм взаємодії між струнними інструментами й іншими складовими виконавської інтерпретації.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного осмислення функціонального призначення струнних інструментів у бароковій музиці як цілісного явища, що виходить за межі суто інструментознавчого або історико-описового підходу. Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених окремим аспектам барокової інструментальної музики, питання системного аналізу функцій струнної групи в різних жанрових і стилевих аспектах потребує подальшого уточнення та узагальнення.

Метою статті є виявлення основних функцій струнних інструментів у європейській бароковій музиці та визначення їх ролі у формуванні жанрово-стильових моделей, виконавської практики й принципів музичної драматургії XVII – першої половини XVIII століття. Відповідно до поставленої мети визначено такі *завдання*: проаналізувати специфіку використання струнних інструментів у сольній, ансамблевій та оркестровій формах музикування; окреслити їх функціональну роль у системі *basso continuo*; виявити жанрові та стилеві чинники, що впливали на трансформацію функцій струнної групи в бароковій музичній традиції.

Матеріали та методи дослідження. Матеріалами дослідження є музичні твори європейських композиторів епохи Бароко XVII – першої половини XVIII століття, у яких струнні інструменти відіграють визначальну роль у формуванні жанрової структури та музичної фактури. Аналітичну основу складають зразки інструментальної й вокально-хорової творчості К. Монтеверді, А. Кореллі, А. Вівальді, Й. С. Баха, Г. Ф. Генделя, що репрезентують основні напрями розвитку барокової музики. До кола матеріалів також залучено музично-теоретичні та історико-стильові праці українських музикознавців, присвячені проблемам барокового стилю,

інструментального виконавства та жанрової еволюції європейської музичної традиції [4, 7].

Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових і спеціальних музикознавчих методів. Історико-стильовий метод застосовано з метою розгляду функціонального призначення струнних інструментів у контексті розвитку європейського музичного бароко та формування інструментального мислення Нового часу. Структурно-функціональний метод дав змогу виявити роль струнних інструментів у музичній фактурі, зокрема у системі *basso continuo*, а також простежити розподіл гармонічних, мелодичних і ритмічних функцій між інструментальними партіями.

Аналітичний метод використано для детального опрацювання музичного тексту з позицій жанрово-драматургічної організації та темброво-функціональної взаємодії струнної групи. Порівняльний метод застосовано з метою зіставлення функцій струнних інструментів у різних жанрах барокової музики та в індивідуальних композиторських стилях, що дозволило виявити спільні закономірності та стилеві відмінності. Системний підхід забезпечив цілісне осмислення функціонального призначення струнних інструментів як багаторівневого явища, що поєднує історичні, жанрові, виконавські та стилеві аспекти розвитку європейської музичної культури епохи Бароко.

Результати дослідження. У європейській бароковій музиці струнні інструменти виконували багатофункціональну та системоутворювальну роль, яка визначалася не лише їх тембровими й технічними можливостями, а передусім глибинними стилевими, жанровими та драматургічними закономірностями музичного мислення XVII – першої половини XVIII століття. Функціональне призначення струнної групи формувалося в тісному взаємозв'язку з еволюцією тонально-гармонічної системи, становленням інструментальних жанрів і розвитком ансамблево-оркестрового виконавства, що підтверджує її провідне місце в музичній культурі епохи Бароко [7, с. 128].

Вивчення барокової музичної фактури засвідчило, що саме струнні інструменти забезпечували її структурну цілісність і внутрішню будову. У межах гомофонно-гармонічного типу мислення вони виконували функцію стабілізації вертикалі, водночас активно беручи участь у формуванні горизонтального інтонаційного розвитку. Завдяки здатності до тривалого звуковедення, гнучкості інтонаційної мови та широкому діапазону динамічних і артикуляційних засобів виразності, струнні інструменти стали провідними носіями тематичного матеріалу. Особливо виразно це виявляється у сонатно-концертних формах, де тематичний розвиток значною мірою ґрунтується на інструментальному мелодизмі та фактурній активності струнної групи [1].

Фактурна організація барокових творів значною мірою залежала від чіткого функціонального розподілу між верхніми та нижніми струнними голосами. Скрипки та альти, здебільшого реалізовували мелодично-інтонаційну й образно-виразну функцію, формуючи тематичний профіль твору. Натомість струнні

інструменти – віолончель, контрабас, віола да гамба – виконували гармонічно-опорну та метроритмічну функції, забезпечуючи стабільність музичного руху й цілісність фактури. Такий розподіл функцій сприяв формуванню багаторівневої фактурної організації, характерної для барокової музики.

Одним із ключових результатів дослідження є уточнення ролі струнних інструментів у системі *basso continuo*, яка становила фундамент барокового музичного мислення. Басові струнні інструменти виконували не лише акомпануючу, а й організуючу функцію, визначаючи напрям гармонічного розвитку, внутрішню організацію музичної форми та логіку драматургічного розгортання. У поєднанні з клавішними інструментами басова струнна лінія забезпечувала цілісність музичної композиції, виступаючи своєрідною конструктивною основою твору. Характер басової партії змінювався залежно від жанрового контексту: у камерних сонатах вона вирізнялася інтонаційною пластичністю та тематичною активністю, тоді як в оперних і ораторіальних творах набувала ритмічної чіткості та драматургічної спрямованості [8, с. 101].

Аналіз функціонального призначення окремих струнних інструментів показав домінуючу роль скрипки як провідного мелодичного інструмента епохи Бароко. Саме скрипка стала основою формування сольного інструментального стилю та розвитку концертного академічного виконавства, що визначив подальшу еволюцію європейської інструментальної музики. У творчості А. Кореллі та А. Вівальді скрипка виконує мелодико-конструктивну функцію, формуючи архітектоніку музичної форми. Її технічні можливості сприяли розвитку віртуозної пасажної техніки, секвенційного мислення та контрастної тематичності, що, у свою чергу, стало важливим чинником стильового оновлення барокової інструментальної мови.

Водночас внутрішні струнні голоси, насамперед альт, відігравали важливу роль у формуванні гармонічної повноти та поліфонічної насиченості барокової фактури. Хоча їхні партії рідко набували самостійного тематичного значення, саме вони забезпечували логічну взаємодію між верхнім і нижнім регістрами звучання, сприяючи цілісності музичної вертикалі. Альтова лінія часто виконувала функцію гармонічного заповнення, водночас зберігаючи інтонаційну активність і динамічну участь у розвитку музичної драматургії, що підтверджує дуже вагому роль внутрішніх струнних голосів у бароковому ансамблевому мистецтві [9, с. 157].

Окрему увагу в дослідженні приділено віолі да гамба як інструменту перехідного типу, функціональне призначення якого зазнавало істотних трансформацій упродовж барокової доби. У ранньому Бароко вона широко використовувалася як сольний і ансамблевий інструмент, однак у пізніший період поступово втрачала свої позиції, поступаючись віолончелі, яка відповідала новим вимогам концертного стилю та зростаючій ролі оркестрового виконавства. Водночас віола да гамба зберегла важливе значення в камерних жанрах, де її особливий тембр сприяв створенню ліричного

образного простору. Така еволюція функцій інструмента відображає загальні стильові зрушення барокової музики та зміну естетичних пріоритетів епохи Бароко.

В оперному та вокально-хоровому мистецтві епохи Бароко струнні інструменти відігравали провідну роль у формуванні музичної драматургії. Вони активно залучалися до характеристики сценічних образів, передачі емоційних станів і підкреслення кульмінаційних моментів драматичної дії. Струнна група забезпечувала гнучкість оркестрової фактури та відкривала широкі можливості для тембрових зіставлень, що стало важливим чинником становлення барокового музичного театру [12, с. 84-86].

Узагальнюючи результати дослідження, зазначимо, що функціональне призначення струнних інструментів у європейській бароковій музиці має багаторівневий і системний характер. Вони виступають як важлива складова інструментального мистецтва, як активні чинники формування музичної форми, стилю та виконавської традиції епохи Бароко. Саме завдяки струнній групі барокова музика набула структурної цілісності, жанрової різноманітності та художньої виразності, які визначили подальший розвиток європейської інструментальної культури.

Висновки. Струнні інструменти в європейській бароковій музиці відіграли багаторівневу функціональну роль, об'єднуючи мелодично-тематичну, гармонічну, ритмічну та драматургічну функції, що забезпечувало структурну цілісність твору та формування його стилю. Розподіл ролей між верхніми, внутрішніми та нижніми струнними голосами створював системуутворюючу фактурну основу барокових творів: верхні інструменти реалізовували мелодично-виразні функції, внутрішні – забезпечували гармонічну і поліфонічну насиченість, а нижні формували стабільний басовий фундамент і метроритмічну опору. *Basso continuo* виступав організаційним та драматургічним ядром композиції, а басові струнні інструменти виконували ключову роль у формуванні гармонічного розвитку та драматургічного розвитку твору, поєднуючи акомпануючу і сольну функції. Скрипка здобула статус провідного мелодичного інструмента, визначаючи характер тематичного розвитку, архітектоніку музичної форми та розвиток сольного виконавства, що мало істотний вплив на еволюцію інструментального стилю європейського бароко. Внутрішні струнні голоси, альт та віола да гамба виконували допоміжні, важливі функції: формували гармонічну повноту, забезпечували взаємозв'язок між регістрами та підтримували динамічний розвиток музичної тканини, що свідчить про комплексний характер ансамблевої організації.

У оркестровій, оперній та ораторіальній творчості струнні інструменти забезпечували образно-виразну та драматургічну складову, активно залучалися до формування інтонаційно-образного змісту та емоційного забарвлення музичного твору.

Загалом, струнні інструменти виступають універсальним засобом реалізації жанрово-стильових моделей барокової музики, формуючи фундамент європейської музичної традиції та визначаючи подальший розвиток інструментальної культури.

Література:

1. Бойко В. П. Проблеми музичної фактури у творчості європейських композиторів бароко. Київ : *Музична Україна*, 2012. 176 с.
2. Дорошенко М. В. Ансамблева практика в європейському бароко. Львів : ЛНМА ім. М. В. Лисенка, 2015. 142 с.
3. Гнатюк О. С. Виконавські традиції струнних інструментів XVII–XVIII ст. Харків : ХДАК, 2008. 158 с.
4. Зав'ялова О. К. Деякі аспекти розвитку віолончельної сонати в Україні. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. праць*. Упор. О. В. Михайличенко. Київ-Суми : НМАУ, МІГРО, 2003. Вип. 25. С. 58–61.
5. Зінкевич О. В. Скрипка в музичній культурі Європи XVII–XVIII ст. Київ : НМАУ, 2007. 134 с.
6. Зінкевич О. В. Скрипка як провідний інструмент барокового ансамблю. *Українська музична культура*. 2009. № 3. С. 12–26.
7. Кияновська Л. І. Барокова музика Європи: історія та виконавська практика. Київ : *Музична Україна*, 2000. 224 с.
8. Корній Л. М. Basso continuo та його роль у музичній драматургії епохи Бароко. *Вісник Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка*. 2010. Вип. 37. С. 101.
9. Корній Л. М. Струнні інструменти в ансамблі доби Бароко. Львів : ЛНМА ім. М. В. Лисенка, 2006. 157 с.
10. Лисенко І. М. Функціональна роль скрипки у бароковому концерті. Київ : НМАУ, 2011. 120 с.
11. Петренко О. А. Basso continuo у бароковій музиці: методика аналізу. Львів : ЛНМА ім. М. В. Лисенка, 2009. 134 с.
12. Шевчук Ю. В. Розвиток камерно-інструментальної музики у Європі XVII–XVIII ст. Київ : *Музична Україна*, 2013. 190 с.
13. Сюта Б. В. Фактура і жанрові особливості інструментальної музики бароко. Харків : ХДМ, 2010. 198 с.
14. Сюта Б. В. Функціональні аспекти струнних інструментів у європейській музиці XVII–XVIII ст. *Музичне мистецтво України*. 2008. № 2. С. 55–68.

References:

1. Boyko V. (2012). Problemy muzychnoyi faktury u tvorchosti yevropeyskykh kompozytoriv baroko. [Problems of musical texture in the works of European Baroque composers]. Kyiv: Muzychna Ukraina. 176 p. [in Ukrainian].
2. Doroshenko M. (2015). Ansambleva praktyka v yevropeyskomu baroko. [Ensemble practice in European Baroque]. Lviv : Lviv National Music Academy named after M.V. Lysenko. 142 p. [in Ukrainian].
3. Gnatuk O. (2008). Vykonavski tradytsii strunnykh instrumentiv XVII–XVIII st. [Performance traditions of string instruments XVII–XVIII c.]. Kharkiv : KhDM. 158 p. [in Ukrainian].
4. Zavyalova O. (2003). Deiaki aspekty rozvytku violonchelnoi sonaty v Ukraini. [Some aspects of the development of the cello sonata in Ukraine]. *Teoretychni pytannia kultury, osvity ta vykhovannia: zb. nauk. prats*. Kyiv–Sumy : NMAU, MIGRO. Issue 25. P. 58–61. [in Ukrainian].
5. Zinkevych O. (2007). Skrypka v muzychnii kulturi Yevropy XVII–XVIII st. [Violin in European musical culture of the XVII–XVIII centuries]. Kyiv : NMAU. 134 p. [in Ukrainian].
6. Zinkevych O. (2009). Skrypka yak providnyi instrument barokovoho ansambli. [Violin as a leading instrument of the Baroque ensemble]. *Ukrainska muzychna kultura*. № 3. P. 12–26. [in Ukrainian].
7. Kiyanovska L. (2000). Barokova muzyka Yevropy: istoriia ta vykonavska praktyka. [Baroque music of Europe: history and performance practice]. Kyiv : Muzychna Ukraina. 224 p. [in Ukrainian].
8. Korniy L. (2010). Basso continuo ta yogo rol u muzychnii dramaturhii baroko. [Basso continuo and its role in Baroque musical dramaturgy]. *Visnyk Lvivskoi natsionalnoi muzychnoi akademii im. M.V. Lysenka*. Issue 37. P. 101–115. [in Ukrainian].
9. Korniy L. (2006). Strunni instrumenty v ansambli doby baroko. [String instruments in the ensemble of the Baroque era]. Lviv : Lviv National Music Academy named after M.V. Lysenko. 157 p. [in Ukrainian].
10. Lysenko I. (2011). Funktsionalna rol skrypky u barokovomu kontserti. [Functional role of the violin in the Baroque concerto]. Kyiv : NMAU. 120 p. [in Ukrainian].
11. Petrenko O. (2009). Basso continuo u barokoviy muzytsi: metodyka analizu. [Basso continuo in Baroque music: methodology of analysis]. Lviv : Lviv National Music Academy named after M.V. Lysenko. 134 p. [in Ukrainian].
12. Shevchuk Y. (2013). Rozvytok kamerno-instrumentalnoyi muzyky u Yevropi XVII–XVIII st. [Development of chamber-instrumental music in Europe XVII–XVIII c.]. Kyiv : Muzychna Ukraina. 190 p. [in Ukrainian].
13. Syuta B. (2010). Faktura i zhanrovi osoblyvosti instrumentalnoi muzyky baroko. [Texture and genre features of Baroque instrumental music]. Kharkiv : KhDM. 198 p. [in Ukrainian].
14. Syuta B. (2008). Funktsionalni aspekty strunnykh instrumentiv u yevropeiskii muzytsi XVII–XVIII st. [Functional aspects of string instruments in European music of the XVII–XVIII centuries]. *Muzychne mystetstvo Ukrainy*. № 2. P. 55–68. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 21.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 17.04.2026